

**ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ИМКОНЯТИ ЧЕКЛАНГАН
ЎҚУВЧИЛАРИДА ИЖОДИЙ ФАОЛЛИКНИ ОШИРИШ ОМИЛЛАРИ**

**ФАКТОРЫ ПОВЫШЕНИЯ ТВОРЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ СТУДЕНТОВ С
ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
УЧРЕЖДЕНИЯХ**

**FACTORS OF INCREASING THE CREATIVE ACTIVITY OF STUDENTS WITH LIMITED
OPPORTUNITIES IN PROFESSIONAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Уразбаева Камола Маткаримовна

*Тошкент имконияти чекланган шахслар
учун ихтисослаштирилган 1-сон касб-ҳунар
мактаби ишлаб чиқариш таълими устаси*

Аннотация. *Ушбу мақолада имконияти чекланган ўқувчиларга давлат томонидан берилаётган эътибор, уларни ижодий фаолликларини ошириш ва шу орқали касбга қизиқтириш масалалари ёритилган.*

Аннотация. *В данной статье освещается внимание, которое государство уделяет учащимся с ограниченными возможностями здоровья, вопросы повышения их творческой активности и, соответственно, интереса к профессии.*

Annotation. *This article highlights the attention that the state pays to students with disabilities, the issues of increasing their creative activity and, accordingly, interest in the profession.*

Калит сўзлар. *Ижод, ижодкорлик, имконияти чекланган ўқувчилар, касб-ҳунар таълими, педагогик технология*

Ключевые слова. *Креативность, креативность, обучающиеся с ограниченными возможностями здоровья, профессиональное образование, педагогические технологии*

Keywords. *Creativity, creativity, students with disabilities, vocational education, pedagogical technologies*

Бугунги кунда таълим тизимида жуда катта ўзгаришлар кириб келмоқда. Айниқса ёшларни касб-ҳунарга йўналтириш, уларни бирон бир касбни эгаллашларига кўмаклашиш долзарб масалалардан биридир. Айниқса давлатимиз томонда имконияти чекланган ўқувчиларни ҳунарли қилишга катта эътибор қаратилган. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғриси”даги қонунида ҳам имконияти чекланган ўқувчиларга бепул таълим бериш, уларни қўллаб қувватлашга алоҳида аҳамият қаратилган. Яъни, қонунда ногиронлиги бўлган болаларнинг бепул умумий

ўрта, мактабдан ташқари, ўрта махсус ва профессионал таълим олишини кафолатлаш, бунда имконияти чекланган шахслар учун олий таълим муассасаларида давлат гранти асосида абитуриентларни қабул қилиш умумий сонининг 2 фоизи миқдориди қўшимча қабул квотаси ажратилиши ва бошқа шу каби қатор имтиёзлар ва ҳуқуқлар белгиланган. Имконияти чекланган ўқувчиларга таълим бериш мураккаб жараён бўлиб, бунинг учун алоҳида ёндашув талаб этилади. Ҳар бир инсонда ўизга хослик, бетакрорлик бўлиши табиий. Шунини ҳисобга олган ҳолда, жаҳонда имконияти чекланган кишиларга нисбатан янги қарашлар юзага келган ва ҳозирги кунда ҳам бу қарашлар тобора янгиланиб бормоқда.

Жисмоний имконияти чекланган ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтириш бўйича бир қанча илмий тадқиқотлар олиб борилган бўлиб, таълим олувчиларнинг меҳнатга ва касб-ҳунарга ўргатиш назарияси ва амалиёти бўйича Р.Ҳ.Жўраев, Ш.Э.Қурбонов, А.Р.Ходжабоев, Ҳ.Ф.Рашидов, У.И.Иноятлов, З.К.Исмоилова, Қ.Т. Олимов, Н.А.Муслимов, Ш.С.Шарипов, М.Ўрозова каби педагог олимлар тадқиқот олиб боришган.

Имконияти чекланган ўқувчиларга таълим ва тарбия бериш муаммолари назарий-методологик даражада республикамиз ва МДХ олимларидан Л.Р.Мўминова, М.Ф.Ҳакимова, Г.Б.Шаумаров, Н.Х.Раҳманқулова, Д.А.Нуркелдиева, М.П.Ҳамидова, Д.А.Назарова, Ш.М.Амирсаидова, У.Н.Файзиева, А.Ю.Фаррахова, О.Н.Юлдашева, Р.А.Сулейманова, О.А.Тарасова, Н.Г.Новикова, Л.Н.Кошелова, К.А.Каткенов, Н.Г.Гадирова, В.В.Гузиёв, В.Ц.Циренов, Н.А.Максимова, И.Д.Маркиевичларининг илмий тадқиқот ишларида атрофлича ўрганилган [2].

Бизга маълумки имконияти чекланган ўқувчилар соғлиқ жиҳатдан турларга бўлинади. Улар таянч ҳаракат аъзоларида нуқсонлари бўлиши, нерв тизимида бузилишлар бўлиши еки бошқа турда бўлиши мумкин. Бундай ўқувчиларга таълим беришда албатта уларнинг психологик жиҳатларини ҳисобга олиш, дарс жараёнида ҳар бир ўқувчига индивидуал ёндашиш лозим бўлади. Яъни, ҳар бир ўқувчининг характери, дунёқараши, вазифани ўзлаштира олиш даражаси, вазифани бажара олиш имконияти ва х.к.з.

Енгил саноат йўналиши бўйича таҳсил олаётган ўқувчиларнинг ижодий фаолиятларини ривожлантиришда турли хил омиллар таъсир қилади деб айтиш мумкин. Ижод ўз-ўзидан шаклланиб қолмайди, ижодий фаолият маълум бир вақтда ўқиб-ўрганиш, ўз устида ишлаш орқали такомиллашиб боради. Ижодий фаолият даврида талабалар аввал ўзлаштирилган билим, кўникма ва малакаларидан фойдалана олишлари, маълум фаолият усулларини умумлаштира олишлари, масалаларни ечишнинг янги йўлини топа билиши лозим.

Узоқ вақтлар давомида ижод–бу инсонга табиат эҳсон этган ноёб қобилият, у ҳар кимга ҳам берилмайди деб ҳисобланиб келинган. Психологларнинг

мумкинки имконияти чекланган ўқувчиларда ижодий фаолиятни ривожлантириш учун қўйидаги жиҳатларга аҳамият бериш лозим.

Авваламбор ўқувчилар ичидан ижодкорлик қобилияти кўпроқ бўлган ўқувчиларни аниқлаб олиш лозим. Бунда албатта ҳар бир соҳа, мутахассислик ёки фан бўйича маъсул ўқитувчилар томонидан аниқлаб олинади. Бунда ижодкорликни аниқлаш индивидуал имкониятларни ҳисобга олиш тамойилига асосланган бўлиши муҳим ҳисобланади. Кейин эса ўқувчиларда ижодкорликни такомиллаштириш ва ривожлантириш шароитлари ўрганилади. Ҳар бир ўқувчининг дунёқараши, қизиқишидан келиб чиқиб, қўйидаги жиҳатларга аҳамият қаратиш тавсия этилади. Бунда

- ўқувчиларнинг психологик жиҳатларига кўра уларга индивидуал ёндошиш;
- уларда мустақил фикрлаш кўникмаларини шакллантириш;
- олган билимларни амалда қўллаш қобилиятини шакллантириш;
- ижодий фаолиятда иштирок этишга қизиқишини ошириш;
- ижодий тўғаракларга жалб қилиш;
- соҳа доирасида бўлиб ўтадиган танловларда иштирокларини таъминлаш;
- ижодий фаолиятларидан келиб чиқиб, мунтазам равишда рағбатлантириб

бориш ва бошқалар.

Ўқувчиларда ижодкорлик қобилиятларини шаклланганлиги қай даражада ривожланиб, такомиллашиб бораётганлигини аниқлаш мақсадида баҳолаш ишлари амалга ошириб борилади.

Лекин яна бир нарсага аҳамият бериш лозимки, имконияти чекланган ўқувчилар билан иш олиб борганда жисмоний ва физиологик имкониятлари, шунингдек, қобилиятларидан ташқари саломатлик ҳолатини ҳам ҳисобга олишлари зарур, яъни тавсия қилинаётган методлар, топшириқлар уларнинг соғлиқларига салбий таъсир кўрсатмаслиги, ўқувчиларни толиқтириб қўймаслиги лозим.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, имконияти чекланган ўқувчиларнинг ижодий фаолияти аниқ бир мақсадга йўналтирилиши, бажарётган фаолиятининг самараси бўлиши ва шу орқали кейинги фаолият турига мотивация бера олиши лозим.

АДАБИЁТЛАР:

1. Ўзбекистон Республикасининг 23.09.2020 йилдаги ЎРҚ-637-сон “Таълим тўғрисида”ги Қонуни

2. Ф.Т.Мирзаева. Жисмоний имконияти чекланган ўқувчиларнинг ижтимоий мослашувини таъминлаш ва уларни касб-ҳунарга ўргатиш. Педагогика фанлари докторлик диссертацияси афтореферати 2018 йил

3. З.Т.Нишонова, Ш.А.Парпиева Имконияти чекланган ўқувчиларни касб-ҳунарга йўналтиришнинг психологик жиҳатлари. Замонавий таълим журнали 12-сон 2015 йил, 69-73 бет